

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กรรณิการ์ ชมดี. การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผลต่อการพัฒนา เศรษฐกิจ ศึกษาเฉพาะ กรณีโครงการสารภี ด.ท่าช้าง อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524.
- กาญจนา แก้วเทพ. การวิเคราะห์สื่อ แนวคิดและเทคนิค. กรุงเทพฯ : อีพีเน็ต เพรส, 2541.
- ขจัดภัย บุรุษพัฒน์. ชนกลุ่มน้อยในไทยกับความมั่นคงของชาติ. กรุงเทพฯ : เจริญรัฐการพิมพ์, 2526.
- ขจัดภัย บุรุษพัฒน์. ชาวเขา. กรุงเทพฯ : แพร์พิทยา, 2538.
- ชนิษฐา ไชยสัจย์. ทัศนคติของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครที่มีต่อการสำรวจประชามติ ศึกษาเฉพาะกรณีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร วันที่ 17 พ.ย.2539. วิทยานิพนธ์ มหาบัณฑิต คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540.
- จรรยา ไชยคร. ผลงานในรอบปี.... โครงการวิทยุชุมชนกับคน อปม. วารสารกรมประชาสัมพันธ์. ปีที่ 4 ฉบับที่ 11 เดือนพฤศจิกายน 2542 : 16 -18.
- จิราพร ชุนศรี. พฤติกรรมกรเปิดรับข่าวสาร การติดต่อกับสังคมภายนอก และ ทัศนคติ กับ การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวเขาเผ่าอาข่า พื้นที่ดอยแม่สลอง อ.แม่จัน อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 2541.
- จุมพล รอดคำดี. วิทยุกระจายเสียงชุมชน (Community Radio) ของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน, วารสารนิเทศศาสตร์. ปีที่ 17 เมษายน - มิถุนายน 2542 : 21-27 โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.
- จุมพล รอดคำดี. สื่อมวลชนเพื่อการพัฒนา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. การระดมประชาชนเพื่อการพัฒนาชนบท, เศรษฐศาสตร์ปริทัศน์. มกราคม 2526 : 10 สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536.

- ฉลาดชาย รมิดานนท์. ชาวเขาในประเทศไทย, เอกสารการสอนชุดวิชา สังคมและวัฒนธรรมไทย หน่วยที่ 8-15. นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2533.
- ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ. แนวคิดในการศึกษาสังคมและวัฒนธรรม, เอกสารการสอนชุดวิชา สังคมและวัฒนธรรมไทย หน่วยที่ 1-7. นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2533.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และ พรไพไล เลิศวิชา. วัฒนธรรมหมู่บ้านไทย. กรุงเทพฯ : บริษัท อทิตดาพรินติ้ง (ประเทศไทย) จำกัด, 2537.
- ณิลวรรณ วรานิชสกุล. การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในรายการวิทยุเพื่อแก้ไขปัญหาจราจรในกรุงเทพมหานคร กรณีศึกษา สถานีวิทยุ จส. เอฟเอ็ม.100 เมกกะเฮิรตซ์. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.
- ดวงทิพย์ วรพันธ์. การจัดรายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อผู้ฟังเฉพาะกลุ่ม เอกสารการสอนชุดวิชาการจัดรายการวิทยุกระจายเสียง. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2530.
- ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภาการพิมพ์, 2523.
- ธนวดี บุญลือ. การสื่อสารเพื่อพัฒนาชาวเขา. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์, 2530.
- ธนวดี บุญลือ, ทฤษฎีทางสังคมวิทยากับการประชาสัมพันธ์, หลักการประชาสัมพันธ์ขั้นสูง. โครงการตำราและเอกสารทางวิชาการ ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ : ที.พี.พรินท์, 2542.
- ธัญพร พงษ์โสภณ. บทบาทของพระสงฆ์ สื่อบุคคลในการชี้แนะและปลุกจิตสำนึกประชาชนชนบทเพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น ศึกษากรณี พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส จ.กาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาวารสารศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539.
- นพรัตน์ มุณีรัตน์. การสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนคีรีวง อ.ลานสกา จ. นครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.

- นภาพรณี อัจฉริยะกุล และ วิจิตร ภัทธีรัตน์. "ความหมายและความสำคัญของวิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์" เอกสารการสอนชุดวิชาความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวิทยุโทรทัศน์ หน่วยที่ 1-8. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2528.
- นาดยา ศรีวรรณิมิต. การเปิดรับสื่อ ความรู้ และทัศนคติของผู้นำชุมชนต่อโครงการศูนย์วิจัย นิวเคลียร์องค์กรกิจ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.
- บุญชัย เกิดปัญญาวัฒน์. การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อกระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2528.
- บุญเลิศ ศุกดิลก. สภาพปัญหาและแนวโน้มการสื่อสารเพื่อการพัฒนา เอกสารการสอนชุดวิชา สื่อสารเพื่อการพัฒนา หน่วยที่ 9-15. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2530.
- ประมะ สตะเวทิน. หลักนิเทศศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 5 กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์, 2531.
- ประมะ สตะเวทิน. การสื่อสารมวลชน กระบวนการและทฤษฎี. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์, 2538.
- ✓ ปรียานุช ปัญจวงศ์. การเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ทัศนคติ และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมของชาวบ้านในหมู่บ้านรอบศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิภพทอง อ.เมือง จ.นราธิวาส. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.
- ประยุทธ์ สุวรรณโกตา. บทบาทของผู้นำท้องถิ่นในงานพัฒนาชุมชน, วารสารพัฒนาชุมชน. 18 (พฤษภาคม 2522) หน้า 33.
- ✓ ปรัชญา เวสารัชช. รายงานการวิจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท. สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ : 2528.
- ปราณี หมอนทองแดง. ทิศทางการพึ่งตนเองในสังคมที่กำลังเปลี่ยนไป. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สังคมศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533.
- ปราณี พันธุมสินชัย. การรับฟังความคิดเห็นของประชาชน. ใน สมฤดี นิโครวัฒน์ยิ่งยงและคณะ (บก.), สิ่งแวดล้อม' 36. สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย, กรุงเทพฯ : 2536.

ปัทมาวดี หล่อวิจิตร. ทัศนคติ การใช้ประโยชน์ และ ความพึงพอใจ รายการสนทนา 45 นาที ปัญหาบ้านเมือง ของผู้ชม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.

แผนพัฒนาสื่อสารมวลชน เทคโนโลยีสารสนเทศและโทรคมนาคม เพื่อการพัฒนาคนและสังคม (พ.ศ.2542 – 2551) สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

แผนแม่บทการพัฒนาวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์ (พ.ศ.2542-2544)

แผนแม่บทการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้และสัตว์ป่า จ.แม่ฮ่องสอน : 12 สิงหาคม 2541. (เอกสารอัดสำเนา)

พิชญา รัตนพล. พฤติกรรมการสื่อสาร ความคาดหวังผลประโยชน์ และความน่าเชื่อถือของรายการสถานีวิทยุเพื่อสังคมและชุมชน ศึกษากรณีสถานีวิทยุชุมชน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.

พีระ จิระโสภณ. "ทฤษฎีการสื่อสารมวลชน" เอกสารการสอนชุดวิชาหลักและทฤษฎีการสื่อสาร. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2529.

เมตตา กฤตวิทย์ และคณะ. แนวคิดหลักนิเทศศาสตร์. กรุงเทพฯ : เบลโล่การพิมพ์, 2538.

รายงานคณะกรรมการโลกว่าด้วยวัฒนธรรมและพัฒนา. (ฉบับภาษาไทย) กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, 2536.

รายงานวิจัย เรื่อง การศึกษาเพื่ออนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวเมืองแม่ฮ่องสอนและบริเวณเกี่ยวเนื่อง : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร (เอกสารอัดสำเนา)

ลิขิต ธีรเวคิน. ชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แพร์พิทยาอินเตอร์เนชั่นแนล, 2521.

ลือชัย ศรีเงินยวง และ ผาสุก เอนกวนิช. ยุทธศาสตร์ใหม่ของการพัฒนา (สาธารณสุข) ชนบท. เอกสารประกอบการเสวนาสภาสภาแพชของกลุ่มสังคมศาสตร์สาธารณสุข, 2526.

วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์. "ชุมชนชนบท". เอกสารการสอนชุดวิชาสังคมและวัฒนธรรมไทย หน่วยที่ 8-15. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2533.

วิรัตน์ สมदन. งานส่งเสริมการเกษตรและการพัฒนาชนบท. ม.ป.ท., 2527 (เอกสารอัดสำเนา)

ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดแม่ฮ่องสอน. รายงานการสำรวจประชากรชาวเขา ปี พ.ศ.2537. แม่ฮ่องสอน : 2538.

สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น. องค์กรชุมชนกลไกเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนา สังคม. กรุงเทพฯ : บริษัท แปลน พับลิชชิ่ง จำกัด, 2540.

สมเกียรติ อ่อนนิมล. "วิทยุกระจายเสียงในอุดมคติ" วันวิทยุกระจายเสียงครบรอบ 60 ปี. กรุงเทพฯ : กรมประชาสัมพันธ์, 2533.

สมควร กวียะ. การสื่อสารมวลชน บทบาท หน้าที่ เสรีภาพ และความรับผิดชอบ. ไม่ระบุ.

สมควร กวียะ. สื่อมวลชนดลชีวิต. นนทบุรี : ออฟเซทเพรส, 2540.

สมบูรณ์ อิชยาวกุล. ทัศนคติของประชาชนในกรุงเทพมหานครที่มีต่อการเสนอภาพข่าวที่หมิ่นเหม่ทางศีลธรรม บนหน้าหนังสือพิมพ์ไทยรายวัน. ปรินูญามหาบัณฑิต คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541.

สมยศ นาวิการ. การบริหารและพฤติกรรมองค์กร. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ตะวันออก, 2540.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. ทฤษฎีสังคมวิทยา เนื้อหาและแนวทางการใช้ประโยชน์เบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 5 กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.

สำนักงานวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชียอาคเนย์ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล. สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ ม้ง. นครปฐม : โรงพิมพ์สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล, 2538.

สำนักงานวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชียอาคเนย์ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล. สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ ลาฮู. นครปฐม : โรงพิมพ์สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล, 2538.

สำนักงานวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชียอาคเนย์ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล. สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ กะเหรี่ยงโป. นครปฐม : โรงพิมพ์สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล, 2538.

สำนักงานสารนิเทศ กองบัญชาการทหารสูงสุด, ชาวเขาเผ่าลีซอ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมแผนที่ทหาร, 2520.

- สุจินต์ ดาววีระกุล. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาหมู่บ้านศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านทะเลทรายประกวดหมู่บ้านดีเด่นระดับจังหวัดของจังหวัดนครสวรรค์ ประจำปี 2527. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธ์. ระเบียบการวิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ : คณะสถิติประยุกต์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2516.
- สุเทพ สุนทรภะสิทธิ์. การศึกษาหมู่บ้านเกี่ยวกับลักษณะผู้นำท้องถิ่นใน จ. อบลราชธานี. กรุงเทพฯ : กรมพัฒนาชุมชน, 2510.
- สุภางค์ จันทวานิช. วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 8 กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.
- สุภางค์ จันทวานิช. การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.
- สุภางค์ จันทวานิช. การบรรยายเรื่องวิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยเชิงคุณภาพ. คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 26 มิถุนายน 2542.
- สมน อยู่สิน และ ยงยุทธ รักษาศรี. ประวัติและพัฒนาการของวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ เอกสารการสอนชุดวิชาความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวิทยุโทรทัศน์ หน่วยที่ 1-8. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2528.
- สุรพงษ์ โสชนะเสถียร. การสื่อสารกับสังคม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.
- สุรัสวดี หุ่นยนต์. ปัจจัยที่มีผลต่อการไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชนของประชาชนยากจน ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านเขาดิน ตำบลวังน้ำลาด อำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528.
- สุรินทร์ แปลงประสพโชค. การทดลองจัดวิทยุกระจายเสียงชุมชนสำหรับชุมชนชนบท ในเขตเมืองจังหวัดจันทบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.
- เสงี่ยม เผ่าทองสุข. ประวัติวิทยุกระจายเสียงในประเทศไทย วันวิทยุกระจายเสียงครบรอบ 60 ปี. กรุงเทพฯ : กรมประชาสัมพันธ์, 2533.

- เสถียร เขยประทับ. การสื่อสารกับการพัฒนา. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ไม่ระบุปี.
- เสรี วงษ์มณฑา. "บทบาทของการสื่อสารในกระบวนการสังคมกรรม," เอกสารการสอนชุดวิชาหลักและทฤษฎีการสื่อสาร หน่วยที่ 9-15. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2529.
- อดิน รพีพัฒน์. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทย, ใน การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ (บรรณาธิการ) กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภาคการพิมพ์, 2527.
- อุบลรัตน์ ศิริยุคศักดิ์. ระบบวิทยุและโทรทัศน์ไทย โครงสร้างทางเศรษฐกิจ การเมืองและผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพ. กรุงเทพฯ : ด่านสุทธาการพิมพ์, 2542.
- อุมาพรรณ สุรนาคะพันธ์. การใช้อินเทอร์เน็ตในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารของผู้สื่อข่าวเกษตรชุมชน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.
- อภิชัย พันธเสน. แนวคิด ทฤษฎี และ ภาพรวมของการพัฒนา. กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน) : 2539.
- อุษา จันทรประภาศ. การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจของผู้ฟังรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชนของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดจันทบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.
- อุษณีย์ ศิริสุนทรไพบุลย์. แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ของรัฐ ศึกษาเฉพาะโครงการเขื่อนหรืออ่างเก็บน้ำ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.
- Cvetkovich, G., Earle, C.T. Environmental hazards and the public. Journal of Social Issues. 48(1992) : 1-20 อ้างใน อุษณีย์ ศิริสุนทรไพบุลย์, แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ของรัฐ ศึกษาเฉพาะโครงการเขื่อนหรืออ่างเก็บน้ำ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.

ภาษาอังกฤษ

- Berlo, David K. The Process of Communication. New York : Holt, Rinehart and Winston, Inc. 1960.
- Milton J. Rosenberg and Carl I. Hovland, Attitude Organization and Change , New Haven : Yale University Press, 1960.
- Mun L Norman, Introduction to Psychology, Boston : Houghton Muffin Co.,1971.
- Partridge Simon. Not the BBC / IBA the case for community radio . London : Comedia Publishing Group, 1982.
- Schramm, Wibur ed and Donald F. Robert eds. The Process and Effects of Mass Communication. Urbana : University of illinois Press. 1974.
- S.E.Asch, Social Psychology , New York : Prentice-Hall, 1951.
- Servaes, J. Introduction : Participatory Communication and Research in Development Settings. In Servaes, J. ; Jacobson L.T. ; and White A.S. (eds.) Participatory Communication for Social Change. New Delhi : Sage Publications, 1996.
- ✓ Shirley A White with K.Sadamandoman Nair and Joseph Ashcroft (eds). Participatory Communication:Working for Change and Development. New Delhi:Sage, 1994.

ภาคผนวก ก

คำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการโครงการวิทยุชุมชน

และ

คำสั่งแต่งตั้งคณะทำงานโครงการวิทยุชุมชน

คำสั่งสำนักประชาสัมพันธ์เขต 3
ที่ 160 / 2541
เรื่อง แต่งตั้งอนุกรรมการดำเนินการโครงการวิทยุชุมชน

อนุสนธิคำสั่งกรมประชาสัมพันธ์ที่ 427/2541 ลงวันที่ 30 มิถุนายน 2541 เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการโครงการวิทยุชุมชน ซึ่งกำหนดให้ผู้อำนวยการสำนักประชาสัมพันธ์เขต 3 เป็นกรรมการด้วยนั้น

เพื่อให้การบริหารโครงการวิทยุชุมชนระดับจังหวัดในพื้นที่สำนักประชาสัมพันธ์เขต 3 ตามโครงการวิทยุชุมชนกันคน อปม.ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพตามแนวทางและวัตถุประสงค์ของโครงการฯ จึงกำหนดสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดลำปาง และสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดแม่ฮ่องสอนเข้าร่วมโครงการวิทยุชุมชน และแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการ ดังนี้

สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดแม่ฮ่องสอน

1. นางสาวนา ชีรวุฒิ	ผู้อำนวยการสวท.แม่ฮ่องสอน	ประธานกรรมการ
2. นายอภิชาติ คำห้วม	พัฒนาการจังหวัดแม่ฮ่องสอน	รองประธานกรรมการ
3. นายประดิษฐ์ แก้วละเอียด	ผู้ช่วยประชาสัมพันธ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน	กรรมการ
4. นายประสานสุข ปาณะจำนงค์	สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดแม่ฮ่องสอน	กรรมการ
5. นายเหน่ คำแสน	ประธานองค์การบริหารส่วนตำบลปางหมู	กรรมการ
6. นายเดช เยาวโสภา	เลขานุการองค์การบริหารส่วนตำบลปางหมู	กรรมการ
7. นายพิริยะ คงลาภทวีกิจ	อปม.เขตอำเภอเมือง	กรรมการ
8. นายมานิต เจริญพานิช	อปม.เขตอำเภอเมือง	กรรมการ
9. นางนพวรรณ วัฒนาจินดา	หัวหน้าฝ่ายรายการ	กรรมการและเลขานุการ
10. นายชีวิน ศรีทธา	หัวหน้าฝ่ายข่าว	กรรมการผู้ช่วยเลขานุการ
11. น.ส.สุรางค์ บารมี	เจ้าหน้าที่กระจายเสียง 4	กรรมการผู้ช่วยเลขานุการ

ให้อนุกรรมการมีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

1. ให้คำปรึกษา แนวคิด และคำแนะนำในการผลิตรายการให้สอดคล้องกับความนิยมของท้องถิ่น ทั้งนี้ต้องอยู่ในกรอบที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการโครงการวิทยุชุมชนกำหนด
2. ประสานงานกับชุมชนในท้องถิ่นเพื่อเข้าร่วมและสนับสนุนรายการวิทยุชุมชนกับคนอปม.ที่สถานีจัด
3. ขยายผลการดำเนินรายการตามโครงการฯ ให้แพร่หลาย
4. สรรวจประเมินผลการรับฟังรายการและรายงานคณะกรรมการฯ ทุก 6 เดือน

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ 10 สิงหาคม พ.ศ. 2541

ลงชื่อ นายปัญญา บุรณะเหตุ
(นายปัญญา บุรณะเหตุ)
ผู้อำนวยการสำนักประชาสัมพันธ์เขต 3

คำสั่ง สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดแม่ฮ่องสอน
ที่ 22 / 2541
เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการโครงการวิทยุชุมชน

ตามคำสั่ง สำนักประชาสัมพันธ์เขต 3 กรมประชาสัมพันธ์ ที่ 160/2541 ลงวันที่ 10 สิงหาคม 2541 เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการโครงการวิทยุชุมชน นั้น

เพื่อให้การทำงานโครงการวิทยุชุมชนกับคน อปม.เป็นไปตามเป้าหมายและบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการฯ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดแม่ฮ่องสอน จึงขอแต่งตั้งผู้มีรายนามดังต่อไปนี้ เป็นคณะกรรมการ

1. นางสนทนา ธีรรุต์มย์	ผอ.สวท.แม่ฮ่องสอน	ประธานคณะกรรมการ
2. นางสมจิตร์ สุวรรณสิริ	ปลัด อบจ.แม่ฮ่องสอน	รองประธานคณะกรรมการ
3. นายประดิษฐ์ แก้วละเอียด	ผู้ช่วยประชาสัมพันธ์ จ.แม่ฮ่องสอน	คณะกรรมการ
4. นายบุญเลิศ อัครดีกุล	สำนักงานประชาสัมพันธ์ จ.แม่ฮ่องสอน	คณะกรรมการ
5. นายประสานสุข ปาณะจำนงค์	สำนักงานพัฒนาชุมชน จ.แม่ฮ่องสอน	คณะกรรมการ
6. นางสาวรุ่งอรุณ จอมเมือง	สำนักงานพัฒนาชุมชน จ.แม่ฮ่องสอน	คณะกรรมการ
7. นายเดช เขียวโสภา	อบต.ปางหมู	คณะกรรมการ
8. นายลิขิต เกตุทวี	อบต.ปางหมู	คณะกรรมการ
9. นายพิริยะ ดวงลาภทวีกิจ	อปม.เขตอำเภอเมือง	คณะกรรมการ
10. นายมานิต เจริญพานิช	อปม.เขตอำเภอเมือง	คณะกรรมการ
11. นายประเวช คำสวัสดิ์	สำนักงานปฏิรูปที่ดิน จ.แม่ฮ่องสอน	คณะกรรมการ
12. นายปิยะศักดิ์ พรหมมาแบน	ประธานชมรมสื่อมวลชน	คณะกรรมการ
13. นายฉลอง หมั่นสกุล	ผู้สื่อข่าวทีวี ช่อง 5	คณะกรรมการ
14. นายวิรัตน์ นันทะพรพิบูลย์	ผู้สื่อข่าวทีวี ช่อง 7	คณะกรรมการ
15. นางพรพรรณ บุญสุข	สวท.แม่ฮ่องสอน	คณะกรรมการ
16. นางนวพรรณ วัฒนาจินดา	หัวหน้าฝ่ายรายการ สวท.แม่ฮ่องสอน	เลขานุการคณะกรรมการ
17. นายชิวิน ศรีธธา	หัวหน้าฝ่ายข่าว สวท.แม่ฮ่องสอน	ผู้ช่วยเลขานุการ ฯ
18. นางสาวสุรางค์ บารมี	หัวหน้างานกระจายเสียง สวท.แม่ฮ่องสอน	ผู้ช่วยเลขานุการ ฯ

ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ.2541 เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ.2541

สนทนา ธีรรุต์มย์
(นางสนทนา ธีรรุต์มย์)

ผู้อำนวยการสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย
จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ภาคผนวก ข

ข้อมูลจังหวัดแม่ฮ่องสอน

และ

ชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย

ข้อมูลจังหวัดแม่ฮ่องสอน

แม่ฮ่องสอน เป็นจังหวัดทางภาคเหนือของประเทศไทย อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร ตามระยะทางหลวงแผ่นดิน 924 กิโลเมตร โดยมีแนวพรมแดนตะวันตก ติดต่อกับประเทศพม่า ยาว 483 กิโลเมตร (เป็นแผ่นดิน 326 กิโลเมตร แม่น้ำสาละวิน 127 กิโลเมตร และแม่น้ำเมย 30 กิโลเมตร) สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นป่าทึบและเทือกเขาสูง โดยมีพื้นที่ป่า 12,046.9 ตาราง กิโลเมตร หรือ 90.5 % ของพื้นที่ทั้งหมด ซึ่งประกอบไปด้วยพื้นที่ราบระหว่างหุบเขา ลำน้ำ และ ลำธารสาขาต่างๆ และมีพื้นที่ราบเพื่อการเกษตรเพียง 206,070 ไร่ หรือ 329.7 ตารางกิโลเมตร คิดเป็น 2.6 % ของพื้นที่จังหวัดทั้งหมด

แม่ฮ่องสอนแบ่งการปกครองออกเป็น 7 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอขุนยวม อำเภอแม่ลาน้อย อำเภอปาย อำเภอสบเมย อำเภอปางมะผ้า แยกเป็น ตำบล 45 ตำบล, หมู่บ้าน 396 หมู่บ้าน, เทศบาล 1 เทศบาล, สุขาภิบาล 4 สุขาภิบาล, องค์การบริหารส่วน ตำบล 29 อบต., แบ่งเป็น 2 เขตเลือกตั้ง มีจำนวนประชากร 230,031 คน ตามสถิติประชากรปี 2540 แบ่งเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ

1. กลุ่มชาวไทยภูเขา 5 เผ่า คือ กะเหรี่ยง มูเซอ ลีซอ ลีวะ และ แม้ว
ในจำนวน 51 % ของประชากรจังหวัด
2. คนพื้นราบ คือ ชาวไทยใหญ่ และ คนจากภูมิภาคอื่นๆ ที่เข้ามาตั้งรกราก
ในจำนวน 49 % ของประชากรจังหวัด

จากรายงานคุณภาพชีวิตของคนไทย ปี 2540 ซึ่งกระทรวงมหาดไทยได้สำรวจอย่างละเอียดทั่วประเทศ พบว่า จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดที่มีรายได้น้อยที่สุดในประเทศ เฉลี่ยรายได้ 6,026 บาทต่อคนต่อปี นั้นหมายความว่า ประชากรจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีฐานะยากจนที่สุดในประเทศไทย โดยเฉพาะในชุมชนชาวไทยภูเขาส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยประมาณ 1,000 บาทต่อคนต่อปีเท่านั้น

เนื่องจากแม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดชายแดน การดำเนินการใดๆต้องคำนึงถึงความมั่นคง และความสงบเรียบร้อยของชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ผ่านสื่อสารมวลชนรวมทั้งการติดตามตรวจสอบข่าวสารที่มีการเผยแพร่ผ่านสื่อสารมวลชนด้วย

จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีสถานีวิทยุกระจายเสียงรวม 5 สถานี ได้แก่

1. สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จ.แม่ฮ่องสอน
ความถี่ ระบบ A.M.981 กิโลเฮิรซ์ สังกัด กรมประชาสัมพันธ์
ที่ตั้ง อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน
2. สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จ.แม่ฮ่องสอน
ความถี่ ระบบ F.M.104 เมกกะเฮิรซ์ สังกัด กรมประชาสัมพันธ์
ที่ตั้ง อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน
3. สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เพื่อการศึกษา จ.แม่ฮ่องสอน
ความถี่ ระบบ F.M. 102 เมกกะเฮิรซ์ สังกัด กรมประชาสัมพันธ์
ที่ตั้ง อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน
4. สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน
ความถี่ ระบบ F.M.90.50 เมกกะเฮิรซ์ สังกัด กรมประชาสัมพันธ์
ที่ตั้ง อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน
5. สถานีวิทยุกระจายเสียง อ.ส.ม.ท. แม่ฮ่องสอน
ความถี่ ระบบ F.M.99.5 เมกกะเฮิรซ์
สังกัด องค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อ.ส.ม.ท.)
ที่ตั้ง อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน

ประวัติความเป็นมาของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

แม่ฮ่องสอน เป็นจังหวัดทางภาคเหนือ ด้านตะวันตกของประเทศไทย เริ่มมาจากชุมชนบ้านป่า ที่เจ้าผู้ครองนครทางภาคเหนือเห็นว่ามีค่าสำคัญ จึงก่อตั้งเป็นเมืองขึ้นในตอนต้นกรุงรัตนโกสินทร์ มีคำขวัญประจำเมืองว่า “หมอกสามฤดู กองมูเสียดฟ้า ป่าเขียวขจี ผู้คนดี ประเพณีงาม ลือนามถิ่นบัวตอง” ดวงตราประจำจังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นรูปช้างในท่อน้ำ หมายถึง การฝึกช้างป่าให้รู้จักการบังคับบัญชาในการรบและงานด้านต่างๆ อันเป็นมูลเหตุจากประวัติศาสตร์การตั้งเมือง ที่ระบุว่า เจ้าแก้วเมืองออกมาจับช้างให้พระเจ้าเชียงใหม่ระหว่าง พ.ศ.2368-2389 ได้รวบรวมชาวไทยใหญ่เข้ามาตั้งบ้านเรือนเป็นหลักแหล่ง มีหัวหน้าเป็นผู้ปกครองขึ้นได้ 2 แห่ง คือ หมู่บ้านปางหมู กับ บ้านแม่ฮ่องสอน และเหตุที่เรียกแม่ฮ่องสอน ก็เพราะได้ตั้งคอกฝึกสอนช้างป่าที่ลำห้วย อันเป็นที่มาของชื่อจังหวัดและตราประจำจังหวัดด้วย

ที่ตั้งและสภาพพื้นที่

แม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดทางภาคเหนือ ตั้งอยู่ชายแดนทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศไทย อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครตามระยะทางของทางหลวงแผ่นดิน 924 กิโลเมตร มีพื้นที่ 7,925,787 ไร่ หรือ 12,681 ตารางกิโลเมตร ใหญ่เป็นอันดับสามของภาคเหนือ และเป็นอันดับเจ็ดของประเทศ มีช่วงยาวจากเหนือจรดใต้ประมาณ 250 กิโลเมตรและช่วงกว้างประมาณ 95 กิโลเมตร รูปลักษณะพื้นที่คล้ายตัวม้าน้ำบนสันขวานในแผนที่ประเทศไทย

แม่ฮ่องสอนตั้งอยู่ในระหว่างเส้นรุ้งที่ 19 องศาเหนือ และเส้นแวงที่ 97 องศาตะวันออก บริเวณพิกัด LB 916328 มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า โดยมีทิวเขาแดนลาวเป็นแนวแบ่งเขตแดน
ทิศใต้	ติดต่อกับจังหวัดตาก โดยมีแม่น้ำยวมเป็นแนวกันเขตจังหวัด
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับเขตจังหวัดเชียงใหม่ โดยมีทิวเขาถนนธงชัย ซึ่งแยกจากเทือกเขาแดนลาว เป็นแนวแบ่งเขตและทอดต่อลงไปบรรจบกับเทือกเขาตะนาวศรี
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า มีทิวเขาถนนธงชัยตะวันตกและแม่น้ำสาละวินเป็นเส้นแบ่งเขตแดน

โดยมีแนวพรมแดนตะวันตกติดต่อกับประเทศสหภาพพม่ายาวถึง 483 กิโลเมตร โดยทุกอำเภอมีแนวพรมแดนติดต่อกับประเทศสหภาพพม่า แบ่งเป็นแนวพรมแดนที่เป็นพื้นดินประมาณ 326 กิโลเมตร พรมแดนที่เป็นแม่น้ำประกอบด้วยแม่น้ำสาละวิน 127 กิโลเมตร และแม่น้ำเมยประมาณ 30 กิโลเมตร

สภาพพื้นที่โดยทั่วไป เป็นป่าทึบและเทือกเขาสูง มีพื้นที่ป่าทั้งหมด 12,046.9 ตารางกิโลเมตร คิดเป็น 90.5 % ของพื้นที่ทั้งหมด ซึ่งประกอบไปด้วย พื้นที่ราบระหว่างหุบเขา ลำน้ำ และลำธารสาขาต่างๆ โดยมีพื้นที่ราบเพื่อการเกษตรเพียง 206,070 ไร่ หรือ 329.7 ตารางกิโลเมตร คิดเป็น 2.6 % ของพื้นที่จังหวัดทั้งหมด

สภาพภูมิอากาศ

เนื่องจากแม่ฮ่องสอนตั้งอยู่บริเวณตอนเหนือของประเทศทำให้ห่างไกลจากอิทธิพลของลมทะเล ประกอบกับภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขาและป่าไม้ มีที่ราบเพียงเล็กน้อยระหว่างภูเขา โดยจะมีทิวเขาถนนธงชัยขวางกั้นตลอดแนวด้านทิศตะวันออก ทิวเขาแดนลาวขวางกั้นทางด้านทิศเหนือและทิวเขาตะนาวศรี ขวางกั้นทางด้านทิศใต้ ทำให้อากาศร้อนจัดมากในฤดูร้อน และหนาวจัดในฤดูหนาว จากสภาพดังกล่าวทำให้เกิดหมอกปกคลุมตลอดทั้งปี คือ หมอกน้ำค้างในฤดูหนาว หมอกควันไฟป่าในฤดูร้อน และหมอกฝนในฤดูฝน เป็นที่มาของคำว่า “เมืองสามหมอก”

สภาพภูมิอากาศมีความแตกต่างกันระหว่างฤดูกาลอย่างชัดเจน คือ

ฤดูร้อน	เดือนมีนาคม-เมษายน จะมีอากาศร้อนอบอ้าว โดยมีอุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ย 42 องศาเซลเซียส
ฤดูฝน	เดือนพฤษภาคม-ตุลาคม ฝนตกชุกมาก เฉลี่ยในรอบปีฝนตก 144 วัน ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 1,200-2,300 มิลลิเมตร
ฤดูหนาว	เดือนพฤศจิกายน-กุมภาพันธ์ อากาศจะหนาวเย็นมาก อุณหภูมิต่ำสุด 2 องศาเซลเซียส

ทรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรน้ำ มีแหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญ ดังนี้

1. **แม่น้ำยวม** ยาวประมาณ 215 กิโลเมตร ต้นน้ำเกิดจากเขาทางใต้ช่องปางเกี้ยวในอำเภอขุนยวม น้ำไหลไปทางทิศตะวันตก เมื่อเลยอำเภอขุนยวมไปแล้ว ลำน้ำจะหักไปทางใต้ผ่านอำเภอแม่สะเรียงแล้ววกไปทางทิศตะวันตกไปลงแม่น้ำเมย หรือที่พม่าเรียกว่า “ต้องยิบเฮ้า” ที่สบเมย อันเป็นบริเวณตะวันตกด้านใต้สุดของจังหวัด
2. **แม่น้ำปาย** ต้นน้ำอยู่ที่ทิวเขาถนนธงชัยบรรจบกับทิวเขาแดนลาวในเขตอำเภอปาย สายน้ำไหลลงสู่ทางทิศใต้ เมื่อผ่านตัวอำเภอปายแล้ว จะหักไปทางทิศตะวันตกผ่านอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน นับความยาวได้ 135 กิโลเมตร แล้วจึงไหลออกนอกเขตไทยไปลงสู่แม่น้ำสาละวิน (แม่น้ำคง) ในสหภาพพม่า

3. แม่น้ำเมย ต้นน้ำอยู่ในเขตสหภาพพม่า ส่วนที่เป็นแนวแบ่งเขตประเทศไทยกับสหภาพพม่ายาว 360 กิโลเมตร อยู่ในเขตอำเภอแม่สอด อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก แล้วจึงไหลลงแม่น้ำสาละวินในอำเภอแม่สะเรียง

นอกจากนี้ ยังมีลำน้ำอื่นๆ เช่น น้ำสะงา น้ำลาง น้ำของ น้ำแม่สะมาด และน้ำแม่สุรินทร์ เป็นต้น โดยพื้นที่ลุ่มน้ำจังหวัดแม่ฮ่องสอนทั้งหมดจะเป็นลุ่มน้ำย่อยของแม่น้ำสาละวิน ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัด ไม่มีร่องน้ำหรือแม่น้ำสายใดไหลลงสู่สาขาของแม่น้ำเจ้าพระยา

สำหรับพื้นที่การเกษตรที่มีระบบชลประทาน 69,764 ไร่ คิดเป็นประมาณร้อยละ 30 ของพื้นที่เกษตรทั้งหมด มีโครงการชลประทานทั้งหมด 111 โครงการ กักเก็บน้ำได้ 8.95 ล้านลูกบาศก์เมตร

ทรัพยากรแร่ จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นแหล่งแร่ที่สำคัญของภาคเหนือ โดยมีแหล่งแร่หลายชนิด เช่น ฟลูออไรด์ แบไรต์ ลิกไนต์ ดีบุก แมงกานีส พลวง ตะกั่ว สังกะสี และเหล็ก เป็นต้น

ทรัพยากรการท่องเที่ยว จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะจำนวนมาก ที่สำคัญ มีดังนี้

- ประเภทธรรมชาติ เช่น วนอุทยานถ้ำปลา วนอุทยานน้ำตกผาเสื่อ วนอุทยานถ้ำลอด ทุ่งบัวตอง และน้ำตกแม่สุรินทร์ เป็นต้น
- ประเภทประวัติศาสตร์ เช่น วัดพระธาตุดอยกองมู วัดจองคำ วัดน้ำฮู และวัดกีดวงค์
- ประเภทวัฒนธรรม เช่น บ้านกะเหรี่ยงคอยาว หมู่บ้านละว้า บ้านแม่ละอูบ บ้านกะเหรี่ยงพะมะลอ และทุกหมู่บ้านสามารถพัฒนาศักยภาพให้เป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมเฉพาะชาติพันธุ์

ลักษณะพิเศษของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

1. มีศักยภาพในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

- พื้นที่ป่าไม้มีมาก คิดเป็นอัตราร้อยละ 69.13 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด และส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมาย สภาพป่าสมบูรณ์เป็นธรรมชาติและสวยงาม

- ๙ ประชาชนในจังหวัดมีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์แตกต่างจากจังหวัดอื่น โดยประชากรเป็นชาวไทยภูเขาจำนวนครึ่งหนึ่งของประชากรทั้งจังหวัด อีกครึ่งหนึ่งเป็นชาวไทยใหญ่ที่มีวัฒนธรรมที่ดีและงดงาม

2. มีข้อจำกัดในการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคม

- ๙ มีพื้นที่ราบที่เหมาะสมต่อการเกษตรกรรมน้อยมาก เพียงร้อยละ 2.6 ของพื้นที่ทั้งจังหวัดเท่านั้น
- ๙ การตั้งถิ่นฐานชุมชนกระจุกกระจายห่างไกลและส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่ป่าไม้ดามกฎหมายและมติดินของรัฐมนตรียรวม 576 กลุ่มบ้าน การสนับสนุนในการพัฒนาของรัฐเพื่อให้บริการด้านต่างๆทำได้ยาก มีข้อจำกัดทั้งในด้าน พรบ. ป่าไม้ และความทุรกันดารห่างไกล
- ๙ พื้นที่ของจังหวัดมีเขตแดนติดต่อกับประเทศสหภาพพม่า ยาวมากถึง 483 กิโลเมตร สภาพพื้นฐานตามแนวชายแดนมีปัญหาด้านความมั่นคงที่เกิดจากการสู้รบตามแนวชายแดนระหว่างกองกำลังทหารพม่ากับกำลังชนกลุ่มน้อยมาโดยตลอด

ปัญหาหลัก ๆ ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

1. **ปัญหาความยากจน** ประชากรจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่าประชากรในภาคเหนือและประเทศไทย และมีสัดส่วนผู้ยากจนมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับจังหวัดอื่นๆ จากข้อมูลความจำเป็นขั้นพื้นฐาน (จปฐ.) ปี 2541 พบว่า ประชากรจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่มีรายได้ต่ำกว่า 20,000 บาทต่อคนต่อปี (ตามเกณฑ์ จปฐ.) มีถึงร้อยละ 78.9 ซึ่งมากที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับจังหวัดอื่นๆในภาคเหนือ โดยสาเหตุของความยากจน เนื่องมาจากข้อจำกัดของที่ดินทำกิน

2. **ปัญหาคุณภาพชีวิต** ประชากรโดยทั่วไปมีคุณภาพชีวิตต่ำกว่าประชากรจังหวัดอื่นๆ ในภาคเหนือ โดยข้อมูลจาก จปฐ.ในปี 2541 ประชากรจังหวัดแม่ฮ่องสอนผ่านเกณฑ์ดัชนีชี้วัดความจำเป็นพื้นฐานน้อยที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับจังหวัดอื่นๆ ในภาคเหนือ เนื่องจากจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีพื้นที่ทุรกันดารและประชากรกว่าครึ่งหนึ่งเป็นชาวไทยภูเขา ทำให้ยากที่จะสื่อสารทำความเข้าใจหรือเข้าถึงบริการพื้นฐานของรัฐ นอกจากนี้ยังมีปัญหาในการพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพบริการ เนื่องจากขาดแคลนบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขที่ปฏิบัติหน้าที่ โดยมี โรงพยาบาลชุมชน 2 แห่ง ที่มีแพทย์ปฏิบัติงานประจำเพียง 1 คน และอีก 2 แห่ง ไม่มีแพทย์ประจำ นอกจากนี้ยังมีแนวโน้มที่จะประสบปัญหาสุขภาพอนามัยจากโรคติดต่อที่กลับมาแพร่ระบาดด้วยสาเหตุของการเคลื่อนย้ายแรงงานจากประเทศเพื่อนบ้าน

3. ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

▶ **ทรัพยากรป่าไม้** เนื่องจากเกษตรกรรมที่ดินทำกินจำกัดโดยมีพื้นที่ราบสำหรับทำการเกษตรเพียงร้อยละ 2.6 ของพื้นที่จังหวัด ทำให้ป่าไม้ถูกบุกรุกทำลาย เพื่อขยายพื้นที่ทำกินถึงประมาณปีละ 36,000 ไร่ นอกจากนี้ ป่าไม้ยังถูกทำลายเนื่องจากไฟป่าถึงประมาณปีละ 4,000 ไร่ โดยไฟป่าเกิดขึ้นถึงปีละประมาณ 300 ครั้ง ซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศวิทยา ความอุดมสมบูรณ์ของป่าและสัตว์ป่าอีกด้วย

▶ **ทรัพยากรดิน** เนื่องจากประชากรทำการเกษตรบนพื้นที่สูง ที่มีความลาดชันมากถึงประมาณ 778,000 ไร่ ทำให้เกิดการชะล้างหน้าดินถึงปีละ 4-5 ดันต่อไร่และเมื่อความอุดมสมบูรณ์ของดินลดลง ก็จะมีการบุกรุกหักล้างถางป่าในพื้นที่ใหม่ตามมา

▶ **สิ่งแวดล้อมเมือง** ปัญหาที่สำคัญ คือ ขยะและน้ำเสีย ซึ่งยังไม่ได้จัดการด้วยวิธีที่ถูกต้อง โดยขยะในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนมีประมาณวันละ 9 ดัน แต่จัดเก็บได้เพียงประมาณ 8 ดัน จึงยังมีขยะตกค้างอีกประมาณวันละ 1 ดัน นอกจากนี้ไม่ได้กำจัดขยะด้วยวิธีที่ถูกต้องแล้ว ที่ทิ้งขยะในปัจจุบันยังมีปัญหาเนื่องจากเป็นพื้นที่ป่าและไม่ได้รับการอนุญาตจากกรมป่าไม้ ส่วนปัญหาน้ำเสียทั้งในเขตเทศบาลและสุขาภิบาลนั้น เนื่องจากยังไม่มีระบบบำบัดน้ำเสีย และได้ปล่อยน้ำเสียลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ ทำให้น้ำในแหล่งน้ำธรรมชาติเหล่านั้นเน่าเสียหายไปด้วย เช่น เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนที่ปล่อยน้ำเสียลงสู่หนองจองคำในใจกลางเมือง ทำให้น้ำเน่าเสียและสร้างความเดือดร้อนแก่ประชากรทุกปี

4. **ปัญหาความมั่นคงและการอพยพของชาวพม่า** เนื่องจากจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีชายแดนติดต่อกับประเทศสหภาพพม่า ความยาวถึง 483 กิโลเมตร โดยเป็นแนวชายแดนที่มีภูมิประเทศเป็นภูเขาและป่าไม้ นอกจากนี้เส้นทางคมนาคมไปยังชายแดนเป็นไปด้วยความยากลำบาก จึงทำให้ยากต่อการควบคุมและตรวจสอบพื้นที่ ประกอบกับมีการสู้รบกันตามแนวชายแดนระหว่างทหารพม่าและชนกลุ่มน้อยตลอดเวลา ทำให้มีผลกระทบต่อจังหวัดแม่ฮ่องสอน 2 ประการ คือ

▶ **กระทบต่อความเป็นอยู่ของประชากรที่อยู่บริเวณชายแดน**

▶ **มีผู้หนีภัยจากการสู้รบทะลักเข้ามาในพื้นที่เขตไทย** โดยในปัจจุบันมียอดผู้หลบหนีเข้ามาอยู่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนถึงประมาณ 33,115 คน โดยผู้อพยพดังกล่าวได้สร้างปัญหาหลายประการ โดยเฉพาะทางด้านสาธารณสุขที่รัฐจะต้องรับภาระเพิ่มขึ้น และผู้อพยพได้นำโรคติดต่อเข้ามา เช่น โรคเท้าช้าง โรคมาลาเรีย เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการ

ทำลายป่าไม้ เพื่อใช้สร้างที่อยู่อาศัยของผู้อพยพ รวมทั้งมีผลกระทบต่อการท่องเที่ยวอีกด้วย

5. **ปัญหาขาดแคลนบริการพื้นฐาน** เนื่องจากมีหมู่บ้านและชุมชนตั้งอยู่ในเขตป่าไม้เป็นจำนวนมาก และพื้นที่ป่าไม้เกือบทั้งหมดเป็นพื้นที่คุณภาพลุ่มน้ำชั้น 1 เอ ซึ่งมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 12 ธันวาคม 2532 ไม่อนุญาตให้ส่วนราชการหรือหน่วยงานใช้พื้นที่ไม่ว่ากรณีใดๆ จึงทำให้ไม่สามารถสร้างเส้นทางคมนาคมไปสู่หมู่บ้านและชุมชนที่ตั้งอยู่ในป่าได้ โดยปัจจุบันชุมชนที่ถนนเข้าไม่ถึงมีจำนวน 422 ชุมชน (จากชุมชนทั้งหมด 694 ชุมชน) ส่วนทางด้านไฟฟ้า ยังมีหมู่บ้านที่ไม่มีไฟฟ้าใช้ถึง 187 หมู่บ้าน (จากหมู่บ้านทั้งหมด 399 หมู่บ้าน) นอกจากนี้ กำลังผลิตกระแสไฟฟ้าในจังหวัดยังไม่เพียงพอ โดยเฉพาะในพื้นที่ อ.เมือง อ.ขุนยวม และ อ.ปางมะผ้า ซึ่งมีการใช้ไฟฟ้าสูงสุดถึงประมาณ 6-8 เมกกะวัตต์ แต่โรงไฟฟ้าที่มีอยู่ไม่สามารถจ่ายกระแสไฟฟ้าได้เพียงพอ โดยเฉพาะในหน้าแล้งผลิตกระแสไฟฟ้าได้เพียง 6.3 เมกกะวัตต์ (โรงไฟฟ้าพลังน้ำ 1.5 เมกกะวัตต์ โรงจักรดีเซล 4.8 เมกกะวัตต์) จากสาเหตุดังกล่าวจึงเกิดกระแสไฟฟ้าขัดข้องอยู่เสมอ

6. **ปัญหาการบริหารจัดการของภาคราชการ** เนื่องจากจังหวัดแม่ฮ่องสอนตั้งอยู่ห่างไกล ถึงแม้ว่าทางราชการให้ขวัญกำลังใจแก่ข้าราชการโดยมีวันทวีคูณแล้วก็ตาม แต่ข้าราชการส่วนใหญ่ไม่ต้องการไปอยู่ที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนเพราะขาดขวัญและกำลังใจ ตลอดจนแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน

ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด

จังหวัดแม่ฮ่องสอนโดยส่วนราชการต่างๆ และภาคเอกชนในจังหวัดได้ประมวลและวิเคราะห์ข้อมูลจัดทำเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดแม่ฮ่องสอน เสนอผ่านศูนย์พัฒนาภาคเหนือและสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อนำเสนอต่อคณะรัฐมนตรี ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติให้ความเห็นชอบยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดแม่ฮ่องสอน เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2540 ในคราวประชุมคณะรัฐมนตรีในส่วนภูมิภาค ครั้งที่ 2 ที่จังหวัดเชียงใหม่ โดยกำหนดยุทธศาสตร์รวม 5 ด้าน คือ

ยุทธศาสตร์ที่ 1 บริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืน

- ✎ ให้จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นต้นแบบในการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติในรูปแบบที่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่
- ✎ วางแผนการใช้ทรัพยากรธรรมชาติควบคู่กับการฟื้นฟูอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

- กำหนดให้จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดสีเขียวตัวอย่างของประเทศ

ยุทธศาสตร์ที่ 2 พัฒนาจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

- จังหวัดแม่ฮ่องสอนและการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จัดทำแผนปฏิบัติการส่งเสริมจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างเป็นรูปธรรม
- กำหนดมาตรการรักษาสภาพของเมืองแม่ฮ่องสอน เพื่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมท้องถิ่น
- พัฒนาท่าอากาศยานแม่ฮ่องสอนให้บริการการเดินทางทางอากาศอย่างปลอดภัยและมีประสิทธิภาพ
- ระดมการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกระดับ ในการพัฒนาแม่ฮ่องสอนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทางธรรมชาติและวัฒนธรรม

ยุทธศาสตร์ที่ 3 พัฒนาศักยภาพของคนในพื้นที่และแก้ปัญหาแรงงานอพยพ

- ยกกระดับคุณภาพชีวิตประชากรให้สูงขึ้น โดยการขยายโอกาสการศึกษาและบริการสาธารณสุข โดยเฉพาะการเฝ้าระวังและควบคุมโรคติดต่อชายแดน รวมทั้งป้องกันและควบคุมยาเสพติด
- รักษา พัฒนา และสร้างสรรค์วัฒนธรรมประเพณีของแม่ฮ่องสอนให้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น
- บริหารการจัดการแรงงานชาวพม่าอพยพอย่างมีประสิทธิภาพ โดยกระจายอำนาจให้จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นศูนย์กลางในการแก้ปัญหา

ยุทธศาสตร์ที่ 4 พัฒนาการเกษตรและอุตสาหกรรมเพื่อการบริโภคและยกระดับรายได้

- ปรับโครงสร้างการผลิตทางการเกษตรให้สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่และความต้องการของท้องถิ่นเพื่อการบริโภคและการแปรรูป
- การผลิตทางการเกษตร เน้นหนักในด้านการผลิตเพื่อทำพันธุ์
- พัฒนาการวิจัยระบบการเกษตรแบบยั่งยืน ที่ไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งพื้นที่ราบและพื้นที่สูง
- ส่งเสริมและสนับสนุนโครงการศิลปาชีพในพระบรมราชินูปถัมภ์ และอุตสาหกรรมในครัวเรือน

ยุทธศาสตร์ที่ 5 พัฒนาเมือง โครงสร้างพื้นฐาน และการเชื่อมโยงเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้านตามเงื่อนไขใหม่

- ▶ พัฒนาเมืองและโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่ชุมชนศูนย์กลาง 3 แห่ง ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอแม่สะเรียง อำเภอปาย
- ▶ เร่งรัดให้กรมป่าไม้พิจารณาอนุมัติโครงการที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและทรัพยากรมนุษย์ที่ยังไม่สามารถดำเนินการได้ เนื่องจากติดขัดระเบียบและมติคณะรัฐมนตรี
- ▶ เร่งรัดศึกษาและจัดทำแผนเพื่อพัฒนากิจกรรมทางเศรษฐกิจเชื่อมโยงกับสหภาพพม่า ทั้งด้านการค้า การลงทุน และการร่วมมือด้านต่าง ๆ ระหว่างประเทศทั้งสอง

ภูมิรัฐศาสตร์ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

จากที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ตั้งอยู่ทางภาคเหนือ ด้านตะวันตกเฉียงเหนือสุดของประเทศ เป็นจังหวัดชายแดน ติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า ด้านทิศเหนือติดต่อกับรัฐฉาน ประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า ทิศใต้ติดต่อกับอำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก ทิศตะวันออกติดต่อกับอำเภอเชียงดาว อำเภอแม่แตง อำเภอสะเมิง อำเภอแม่แจ่ม อำเภอฮอด และอำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ทิศตะวันตกติดต่อกับรัฐฉาน รัฐคะยา รัฐกอกูเล สาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า

โดยที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นจังหวัดชายแดน ติดต่อกับสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า มีความยาวประมาณ 483 กิโลเมตร มีปัญหายุงยากเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อย อาทิ กะเหรี่ยง ไทยใหญ่ คะฉิ่น ดองสู ซึ่งพยายามที่จะต่อสู้กับรัฐบาลพม่า เพื่อแยกตัวเป็นอิสระ ก่อให้เกิดปัญหาและผลกระทบจากการปราบปรามของรัฐบาลพม่าต่อชนกลุ่มน้อยเหล่านี้ ทุกครั้งที่รัฐบาลพม่าทำการขับไล่และกวาดล้าง ก็จะหลบหนีถอยมาอยู่ตามชายแดนไทย-พม่า ก่อให้เกิดปัญหาในการรุกล้ำชายแดนบ้างเป็นครั้งคราว แต่ไม่รุนแรง และยังก่อให้เกิดปัญหาการค้ายาเสพติดในบริเวณชายแดนขึ้น โดยเฉพาะชนกลุ่มน้อย จะทำการปลุกฝิ่น เพื่อนำรายได้ไปซื้ออาวุธ ยุทโธปกรณ์ และเสบียงอาหารเพื่อเป็นกำลังต่อสู้รัฐบาลพม่า ทำให้เป็นปัญหาในด้านการเมืองระหว่างประเทศไทยและพม่าตลอดมา โดยรัฐบาลพม่าเข้าใจว่า รัฐบาลไทยสนับสนุนชนกลุ่มน้อยเหล่านี้ให้ต่อต้านรัฐบาลพม่า ซึ่งปัญหาชนกลุ่มน้อยนี้ เป็นเรื่องที่ยืดเยื้อและมีผลกระทบกระเทือนต่อความมั่นคง ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน และประเทศไทยอย่างมาก

สำหรับทางด้านทิศตะวันออก ซึ่งติดต่อกับอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ นั้น ก็มี ปัญหาที่นำเป็นห่วงจากการแทรกซึมบ่อนทำลายของฝ่ายตรงข้าม ซึ่งกำลังปฏิบัติการขยายงาน มวลชนในท้องที่อำเภอแม่ลาน้อย และอำเภอแม่สะเรียง และจากสภาพพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีพรมแดนทางด้านทิศเหนือติดต่อกับรัฐฉาน ทิศตะวันตกติดต่อกับรัฐฉาน รัฐคะยา รัฐกอกูเล ประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า โดยทุกอำเภอมิเขตติดต่อกับสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่าทั้งสิ้น ปัญหาพรมแดนจึงเป็นปัญหาใหญ่ ลักษณะโดยทั่วไป แม้ว่าจะเป็น ภูเขาสูงสลับซับซ้อนและเป็นป่าทึบ แต่เขตเหล่านี้เป็นที่หลบซ่อนของชนกลุ่มน้อยกลุ่มต่าง ๆ ตลอดแนวชายแดน ซึ่งประกอบอาชีพที่เป็นภัยต่อความมั่นคงของประเทศไทย อีกประการ หนึ่งพรมแดนระหว่างประเทศไทยและพม่านั้นมิได้ทำการปักปันแบ่งเขตแดนที่ชัดเจน จึงก่อให้เกิดกรณีพิพาทกันในเรื่องรุกล้ำเขตแดนกันตลอดมา ชนกลุ่มน้อยตามชายแดนจึงมีความสำคัญ ต่อความมั่นคง และความสงบเรียบร้อยของชาติเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะจังหวัดแม่ฮ่องสอน ประกอบด้วยชาวเขาประมาณครึ่งต่อครึ่ง และฝ่ายตรงข้ามได้เข้ามายุยงและชักจูงเขาเหล่านี้ให้ ต่อต้านรัฐบาลในรูปแบบต่าง ๆ ดังนั้นการดำเนินการหรือปฏิบัติการใด ๆ จึงควรที่จะคำนึงถึง ผลกระทบต่อชนกลุ่มน้อยดังกล่าว เพื่อป้องกันการสร้างปัญหาที่ไม่พึงปรารถนาขึ้นมา

ในขณะที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน แบ่งการปกครองออกเป็น 7 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอแม่สะเรียง อำเภอขุนยวม อำเภอแม่ลาน้อย อำเภอปาย อำเภอสบเมย และอำเภอปางมะผ้า แยกเป็น 45 ตำบล 396 หมู่บ้าน 1 เทศบาล 4 สุขาภิบาล 29 องค์การบริหารส่วนตำบล โดยสามารถแบ่งเขตเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 ได้ 2 เขตเลือกตั้ง ซึ่งมีจำนวนประชากร 230,031 คน ตามสถิติประชากรปี 2540 และถือเป็นจังหวัดที่มีประชากรน้อยที่สุดจังหวัดหนึ่งของประเทศไทย ตามอัตราส่วนความหนาแน่นของประชากร 18 คน/1 ตารางกิโลเมตร หรือมีประชากร 1 คน บนพื้นที่ 34.4 ไร่ ในขณะที่ย่านชุมชนหลัก ในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน บนพื้นที่ 6 ตารางกิโลเมตร มีประชาชนเพียง 7,276 คน 2,574 หลังคาเรือน คิดเป็นอัตราเฉลี่ยความหนาแน่นประชากร 1,212.6 คน/ตารางกิโลเมตร หรือ 1.94 คน ต่อพื้นที่ 1 ไร่ ประชากรแม่ฮ่องสอน แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือกลุ่มชาวไทยภูเขา ประกอบด้วยผู้คน 5 เผ่า ได้แก่ กะเหรี่ยง มูเซอ ลีซอ ลีวะ และแม้ว ในจำนวน 51% ของประชากรจังหวัด และคนพื้นราบ ซึ่งมีชาวไทยใหญ่ และผู้คนจากภูมิภาคอื่น ๆ เข้ามาตั้งรกรากทำมาหากินอีก 49% ของประชากรจังหวัด และจากความหลากหลายของกลุ่มชน รวมทั้งการประกอบอาชีพบนพื้นที่ ที่มีอยู่อย่างจำกัด ทำให้รายได้ประชากรของแม่ฮ่องสอน ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน หรืออาจจะเรียกได้ว่า มีฐานะยากจนที่สุดในประเทศไทย กล่าวคือ รายได้เฉลี่ยประชากร ปี 2541 ต่ำกว่า 20,000 บาท ต่อคนต่อปี โดยเฉพาะในเขตชุมชนชาวไทยภูเขาส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยจริง ประมาณ 1,000 บาท ต่อคนต่อปี อันเป็นส่วนทำให้คุณภาพชีวิตประชากรจังหวัดแม่ฮ่องสอน ต่ำกว่าเกณฑ์ดัชนีชี้วัดของเกณฑ์เฉลี่ยในเขตภาคเหนือทั่วไป

ประวัติความเป็นมาและเหตุการณ์สำคัญ

สมัยก่อนกรุงรัตนโกสินทร์

แม่ฮ่องสอน เดิมเป็นชุมชนบ้านป่า ไม่มีผู้ใดปกครอง คงมีแต่ชาวไทยใหญ่จากชายแดนพม่าเข้ามาอยู่อาศัย ทำมาหากินบ้างเป็นบางฤดู ความสำคัญในสมัยนั้นเป็นเพียงทางผ่านของกองทัพพม่า ที่เดินทางเข้ามาตีกรุงศรีอยุธยา หรือหัวเมืองฝ่ายเหนือของไทย ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเท่านั้น

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์

ต่อมาในปี พ.ศ.2374 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระเจ้ามโหตรประเทศ (เจ้าพระยาเชียงใหม่มหามวงศ์) เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ ประสงค์จะได้ช้างป่ามาฝึกใช้งาน จึงบัญชาให้เจ้าแก้วเมืองมา ควบคุมไพร่พล หมอครวญพร้อมด้วยกำลังช้างต่อ ออกเดินทางไปสำรวจและคล้องช้างป่าทางด้านดินแดนแถบนี้ เจ้าแก้วเมืองมา เดินทางรอนแรมจากเชียงใหม่ มาถึงที่แห่งหนึ่งทางทิศใต้ริมฝั่งน้ำปาย เห็นว่าทำเลดีและเหมาะสม เพราะเป็นที่ราบมีน้ำท่าบริบูรณ์ ทั้งยังเป็นป่าโปร่ง มีหมูป่าลงกินโป่งชุกชุม เหมาะสมที่จะจัดตั้งเป็นหมู่บ้านได้ จึงหยุดพักไพร่พลอยู่ ณ ที่แห่งนี้ แล้วทำการรวบรวมชาวไทยใหญ่ ที่กระจัดกระจายกันอยู่ให้มาตั้งบ้านเรือนเป็นหลักแหล่ง และตั้งชื่อว่า "บ้านโป่งหมู" ซึ่งปัจจุบันได้เพี้ยนเป็น "บ้านปางหมู" ซึ่งเป็นสถานที่ ที่เก่าแก่ที่สุดในจังหวัดแม่ฮ่องสอน และแต่งตั้งให้ "พะกาหม่อง" เป็นหัวหน้าบ้านปกครองดูแล เมื่อเจ้าแก้วเมืองมา ได้จัดตั้งหมู่บ้านโป่งหมู เรียบร้อยแล้ว ก็ออกเดินทางต่อไปทางใต้เพื่อคล้องช้างป่า จนถึงลำห้วยแห่งหนึ่ง ไม่ไกลจากตัวเมืองแม่ฮ่องสอนในปัจจุบันนัก ได้พบรอยเท้าช้างป่ามากมาย จึงหยุดพักไพร่พลอยู่ ณ ที่นั้น ทำการคล้องช้างป่าได้หลายเชือก เมื่อได้ช้างป่ามาแล้ว ก็ได้ตั้งคอกฝึกสอนช้างป่าในลำห้วยนั้น และได้มอบให้ "แสนโกม" บุตรชายพะกาหม่อง ไปชักชวนผู้คนมาอยู่รวมกันเป็นหมู่บ้านและชื่อว่า "แม่ฮ่องสอน" ซึ่งปัจจุบันเรียกเพี้ยนเป็น "แม่ฮ่องสอน"

การจัดรูปแบบการปกครองเมืองตามระบอบมณฑลเทศาภิบาล

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 แห่งราชวงศ์จักรี ได้ทรงประกาศรวมหัวเมืองต่าง ๆ ของอาณาจักรลานนาไทย เป็นมณฑลพายัพ เป็นส่วนหนึ่งในผืนแผ่นดินของราชอาณาจักรไทย อาณาจักรลานนาไทย จึงสิ้นสภาพของการเป็นประเทศราช พ้นจากการต้องส่งเครื่องราชบรรณาการ คือ ดันไม้ทอง ดันไม้เงิน ฯลฯ และก็สูญเสียความเป็นอาณาจักรลงด้วยเช่นกัน เว้นแต่ยังคงมีเจ้าผู้ครองนคร มีฐานะนดรศักดิ์เป็น "เจ้า" เช่นเดียวกับในตอนที่ยังรวมอยู่ในอำนาจของไทยใหม่ ๆ ต่างกันแต่เพียง ในสมัยที่จัดตั้งเป็นมณฑลขึ้นแล้ว ทางราชการได้แต่งตั้งข้าหลวงใหญ่ ต่อมาเปลี่ยนแปลงเป็นสมุหเทศาภิบาล และโดยเฉพาะ

มณฑลพายัพ เปลี่ยนเป็นอุปราช มาดำเนินการปกครอง และแต่งตั้งเจ้าเมือง เข้ามาปฏิบัติราชการแทนเจ้าผู้ครองนคร (ซึ่งเรียกกันว่าเจ้าหลวง) ทั้งนี้ ตั้งแต่ พ.ศ.2473 เป็นต้นมา สำหรับตำแหน่งเจ้าผู้ครองนครนั้น ถือว่าเป็นตำแหน่งมีเกียรติ และมีเจ้าผู้ครองนครอยู่ทุกจังหวัด ในมณฑลพายัพ ยกเว้นจังหวัดแม่ฮ่องสอน ไม่มีเจ้าผู้ครองนคร เจ้าผู้ครองนครมาสิ้นสุดลงภายหลังการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองประเทศ เมื่อ พ.ศ.2475 และยุบเลิกเจ้าผู้ครองนครเสียทั้งหมด ไม่แต่งตั้งขึ้นใหม่อีก ในเมื่อเจ้าผู้ครองนครนั้นถึงแก่พิราลัยลง

การจัดรูปแบบการปกครองในสมัยปัจจุบัน

การปรับปรุงระเบียบการปกครองหัวเมือง เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศมาเป็นระบอบประชาธิปไตย พ.ศ.2476 มีการจัดระเบียบราชการบริหารส่วนภูมิภาค ออกเป็นจังหวัดและอำเภอ จังหวัดมีฐานะเป็นหน่วยบริหารราชการแผ่นดิน มีข้าหลวงประจำจังหวัด และกรมการจังหวัดเป็นผู้บริหาร เมื่อก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง นอกจากจะแบ่งเขตการปกครอง เป็นจังหวัดและอำเภอแล้ว ยังแบ่งเขตการปกครองออกเป็นมณฑลอีกด้วย เมื่อได้มีการประกาศใช้ พระราชบัญญัติ ระเบียบราชการบริหาร แห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ.2476 จึงได้ยกเลิกมณฑล โดยเหตุที่ยกเลิกมณฑลน่าจะเนื่องจาก

1. การคมนาคมสื่อสารสะดวก และรวดเร็วขึ้นกว่าแต่ก่อน สามารถที่จะสั่งการและตรวจตราสอดส่องได้ทั่วถึง
2. เพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายของประเทศให้น้อยลง
3. เห็นว่าหน่วยมณฑล ซ้อนกับหน่วยจังหวัด จังหวัดรายงานกิจการต่อมณฑล มณฑลรายงานต่อกระทรวง เป็นการซ้ำซ้อนโดยไม่จำเป็น
4. รัฐบาลในสมัยเปลี่ยนแปลงการปกครองใหม่ ๆ มีนโยบายที่จะให้อำนาจแก่ส่วนภูมิภาคยิ่งขึ้น และการที่ยุบมณฑล เพื่อจังหวัดมีอำนาจนั่นเอง

ต่อมาในปี พ.ศ.2495 รัฐบาล ได้ออกพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน อีกฉบับหนึ่ง ในส่วนที่เกี่ยวกับจังหวัดนี้

1. จังหวัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล จังหวัดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยระเบียบการบริหารแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ.2476 หากมีฐานะเป็นนิติบุคคลไม่
2. อำนาจบริหารในจังหวัด ซึ่งแต่เดิมตกอยู่แก่คณะบุคคล ได้แก่ คณะกรรมการจังหวัดนั้น ได้เปลี่ยนแปลงมาอยู่กับบุคคลเดียวคือ ผู้ว่าราชการจังหวัด
3. ในฐานะของคณะกรรมการจังหวัด ซึ่งแต่เดิมเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่บริหารราชการแผ่นดินในจังหวัด ได้กลายเป็นคณะเจ้าหน้าที่ปรึกษาของผู้ว่าราชการจังหวัด

ต่อมา มีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน ตามนัยประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 218 ลงวันที่ 29 กันยายน 2515 ให้จัดระเบียบบริหารราชการ

ส่วนภูมิภาค เป็น จังหวัด และอำเภอ โดยจังหวัดนั้นให้รวมท้องที่หลาย ๆ อำเภอ ขึ้นเป็น จังหวัด มีฐานะเป็นนิติบุคคล การตั้งยุบและเปลี่ยนแปลงเขตจังหวัด ให้ตราเป็นพระราชบัญญัติ และให้มีคณะกรรมการจังหวัดเป็นที่ปรึกษาของผู้ว่าราชการจังหวัด ในการบริหารราชการแผ่นดินในจังหวัดนั้น

บุคคลสำคัญของจังหวัด

พระยาสิงหนาทราชา เดิมชื่อ ชานกะเล เป็นชายไทยใหญ่ ชาวเมืองจามก่า ได้อพยพเข้ามาแม่ฮ่องสอน ประมาณ พ.ศ.2399 โดยได้เข้ามาอาศัยอยู่กับพะกาหม่อง หัวหน้าบ้านปางหมู ชานกะเล เป็นคนซื่อสัตย์และขยันขันแข็ง พะกาหม่องชอบพอและรักใคร่ จึงแบ่งทุนและให้เข้าทำไม้ร่วมด้วย ชานกะเล ตั้งใจทำงานป่าไม้โดยมิได้กลัวต่อความยากลำบาก การทำไม้ได้ผลดี พะกาหม่องจึงยกบุตรสาวชื่อ นางใส ให้เป็นภรรยา นางใส มีบุตรกับชานกะเล คนหนึ่งชื่อนางคำ ต่อมา นางใส ได้ถึงแก่กรรม เจ้าฟ้าโกหล่าน เจ้าเมืองหมอกใหม่ ซึ่งอพยพครอบครัวหนีมาอยู่กับแสนโกมบุตรของพะกาหม่องที่แม่ฮ่องสอน ได้ยกเจ้านางเม็ยะหลานคนเล็กให้ชานกะเลเป็นภรรยา

ชานกะเล ได้รวบรวมผู้คนทั้งชาวไทยใหญ่และชาวกะเหรี่ยง ที่อยู่กระจัดกระจายกันตามเขาสูงมารวมกันเป็นหมู่บ้าน และตั้งชื่อบ้านว่าขุนยวม พระเจ้าอินทรวชิยานนท์ เจ้าเมืองเชียงใหม่ เห็นว่าชานกะเลมีความขยันขันแข็ง ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่การงาน จึงแต่งตั้งให้ชานกะเลเป็นผู้ครองเมืองขุนยวม แต่งตั้งให้เป็นพระยาสิงหนาท

พ.ศ.2417 พระเจ้าอินทรวชิยานนท์ เจ้าเมืองเชียงใหม่ เห็นว่าบ้านแม่ฮ่องสอน มีอาณาเขตติดต่อกับพม่า ประชากรอยู่หนาแน่น จึงยกบ้านแม่ฮ่องสอนเป็นเมืองแม่ฮ่องสอน แล้วตั้งให้พระยาสิงหนาท(ชานกะเล) เป็นเจ้าฟ้าแม่ฮ่องสอนคนแรก พระราชทานบรรดาศักดิ์ เป็นพระยาสิงหนาทราชา

พระยาสิงหนาทราชา ได้ทำการชักชวนผู้คน ราษฎร ที่อยู่ในป่าให้อพยพมารวมกันอยู่ที่เมืองแม่ฮ่องสอนมากขึ้น ให้ทำการบุกเบิกป่าพงทำไร่นา จัดหาดินหมาก พลุ มะพร้าว ผลไม้ยืนต้นต่าง ๆ เช่น ขนุน มะขาม มะม่วง มาปลูกทำให้บ้านเมืองเจริญขึ้นเป็นอันมาก ราษฎรก็อยู่เย็นเป็นสุขโดยถ้วนหน้า

ทางด้านศาสนา พระยาสิงหนาทราชา ได้สร้างและทำนุบำรุงวัดวาอารามต่าง ๆ เป็นอันมาก เช่น ในปี 2417 ได้สร้างพระธาตุเจดีย์ทองคำองค์เล็ก ที่วัดพระธาตุดอยกองมู ซึ่งตั้งอยู่บนดอยกองมู เป็นเป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ตราบจนทุกวันนี้

นอกจากนี้ยังได้สร้างสิ่งคู่ขนาดใหญ่ ตั้งเด่นอยู่ที่วัดพระนอนเชิงดอยกองมู นับว่าพระยาสิงหนาทราชาเป็นผู้ที่ทำให้แม่ฮ่องสอน เจริญก้าวหน้าขึ้นเป็นอย่างมาก นับเป็นบุคคลสำคัญของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ต้นฉบับ หน้าขาดหาย

ต้นฉบับ หน้าขาดหาย

ต้นฉบับ หน้าขาดหาย

ภาคผนวก ค

วิทยุกระจายเสียงชุมชนในประเทศไทย

และ

วิทยุกระจายเสียงชุมชนในต่างประเทศ

วิทยุกระจายเสียงชุมชนในประเทศไทย

วิทยุกระจายเสียงชาวเขา ซึ่งดำเนินการโดยสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดเชียงใหม่ นับเป็นรูปแบบการจัดการกระจายเสียงที่ใกล้เคียงกับแนวความคิดของวิทยุกระจายเสียงชุมชนมากที่สุด กล่าวคือ เป็นสถานีวิทยุที่มีเป้าหมายการจัดรายการเฉพาะกลุ่มชาวเขาและใช้ผู้จัดรายการที่เป็นชาวเขาดำเนินการ เพื่อส่งกระจายเสียงบริการชาวเขาเผ่าต่างๆ ที่อยู่ทางภาคเหนือของประเทศไทย โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจและสร้างสัมพันธอันดีของชนในชาติ การส่งออกอากาศใช้กระจายเสียงในระบบเอ.เอ็ม.1473 กิโลเฮิรตซ์ กำลังส่ง 100 กิโลวัตต์ เริ่มทดลองส่งกระจายเสียงเมื่อวันที่ 1 กันยายน 2511 และยังคงดำเนินการส่งกระจายเสียงอยู่ในปัจจุบันนี้ โดยกระจายเสียงภาคภาษาชาวเขา 6 เผ่า คือ ม้ง เย้า กะเหรี่ยง มูเซอ ลีซอ และอีก้อ วิทยุชาวเขานี้ยังคงมีเนื้อหารายการหลักในการเผยแพร่ข่าวสารราชการ แต่ก็มีบริการสำหรับชาวเขาที่ลงมาพื้นราบในการส่งข่าวถึงชาวเขาที่อยู่ในพื้นที่

หากพิจารณาในรูปแบบการดำเนินการแล้ว ยังนับได้ว่า วิทยุชาวเขายังไม่ใช้รูปแบบของการดำเนินการวิทยุกระจายเสียงชุมชนที่แท้จริง เพราะยังเป็นการจัดโดยทางราชการเป็นผู้กำหนดนโยบายและเนื้อหาเป็นส่วนใหญ่ การมีส่วนร่วมของชาวเขายังอยู่ในขอบเขตที่จำกัด ประกอบกับการใช้วิทยุกำลังส่งสูงเพื่อให้สามารถส่งถึงชาวเขาได้ นับว่าเป็นการสูญเสียเปล่า ผิดหลักการของวิทยุกระจายเสียงชุมชนที่มีเป้าหมายบริการแคบและชุมชนเป็นผู้ดำเนินการโดยตรง แต่ก็มีหลักการที่ตรงกันประเด็นของชุมชนเป้าหมาย และการใช้เจ้าหน้าที่ที่เป็นชาวเขา แม้อาจจะไม่ได้อยู่ในชุมชนโดยตรงก็ตาม อีกสิ่งหนึ่งที่อยู่ในหลักการเดียวกันคือ เป็นการดำเนินการที่ไม่หวังกำไร โดยรัฐเป็นผู้ลงทุนและได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภาคเอกชนแต่ยังไม่ถึงกับได้รับการสนับสนุนด้านการเงินจากท้องถิ่น (สุรินทร์ แปลงประสพโชค, 2534:8-12)

การจัดรายการสำหรับชนกลุ่มน้อยเช่นชาวเขานี้ ยังมีการดำเนินการโดยสถานีวิทยุกระจายเสียงของหน่วยงานทหาร คือ สถานีวิทยุกระจายเสียง 914 กรป.กลาง จังหวัดเชียงราย นอกจากนั้น ยังมีการจัดรายการเฉพาะสำหรับชาวไทยมุสลิม ของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดยะลา โดยมีการใช้ภาษาท้องถิ่นในช่วงของการกระจายเสียงเพื่อชนกลุ่มน้อยดังกล่าว แต่ดำเนินการโดยส่วนราชการและเป็นไปในวัตถุประสงค์เพื่อการปฏิบัติการจิตวิทยาและความมั่นคงเป็นหลัก จึงมิใช่เป็นไปในหลักการของวิทยุกระจายเสียงชุมชนโดยตรง (ดวงทิพย์ วรพันธุ์, 2530 : 405-411)

นอกจากนั้น ในการคิดริเริ่มเกี่ยวกับวิทยุกระจายเสียงชุมชนในประเทศไทยนั้นได้แฝงไว้ในหลายรูปแบบ ทั้งในรูปของการจัดวิทยุกระจายเสียงประจำถิ่นหรือ วปถ.ซึ่งดำเนินการโดยกองทัพบก วิทยุกรุงเทพมหานคร(ปชส.7)โดยกรุงเทพมหานคร หรือวิทยุเมืองพัทยา(ของ อส

มท.) ล้วนมีจุดมุ่งหมายเพื่อคนในชุมชนแต่ในการดำเนินการได้เปลี่ยนรูปแบบไปในลักษณะของธุรกิจโฆษณา จนไม่มีความแตกต่างจากวิทยุเพื่อการค้าทั่วไป

อีกรูปแบบหนึ่ง คือ วิทยุเกษตร มีลักษณะการดำเนินการที่ใช้หลักการของวิทยุกระจายเสียงชุมชนเข้าไปดำเนินการหลายอย่าง เริ่มจากการใช้วิทยุกระจายเสียงเพื่อพัฒนาเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ซึ่งทำมากในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ถึงประมาณปี พ.ศ.2490 ผู้ที่มีบทบาทในการนำสื่อวิทยุมาใช้เป็นครั้งแรก คือ หลวงสุวรรณวาจกกสิกิจ (นายทองดี เรศานนท์) ในสมัยดำรงตำแหน่งอธิการมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้ส่งเสริมการเลี้ยงไก่พันธุ์ดี โดยจัดเป็นบทเรียนออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย นอกจากนั้น ยังจัดการแสดงลิเกและละครวิทยุ รวมทั้งการใช้สื่ออื่นๆผสมด้วย ทำให้การเลี้ยงไก่พันธุ์ดีเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลาย ต่อมาในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้มีนโยบายให้เพิ่มผลผลิตการเกษตรโดยวิธีต่างๆ รวมทั้งสนับสนุนให้มีการเผยแพร่ข่าวสารทางการเกษตรและเห็นความสำคัญในการใช้วิทยุกระจายเสียงเพื่อเผยแพร่ข่าวสาร จึงมีการจัดตั้งสถานีวิทยุกระจายเสียงเพื่อการเกษตร ปชส.8 ขึ้น ในสังกัดกรมประชาสัมพันธ์ ต่อมาในปี พ.ศ.2524 ได้ย้ายไปสังกัดกรมส่งเสริมการเกษตร วิทยุกระจายเสียงแห่งนี้ ได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อการเผยแพร่ข่าวสารและความรู้แก่เกษตรกร โดยมีเจ้าหน้าที่จากกรมส่งเสริมการเกษตรเป็นผู้ดำเนินการ ในระยะเวลาที่ใกล้เคียงกันก็มีการจัดตั้งสถานีวิทยุของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ขึ้น เมื่อ พ.ศ.2504 โดยเรียกชื่อย่อว่า ม.ก.

นอกจากการดำเนินการดังกล่าวแล้ว กรมส่งเสริมการเกษตรและกรมประชาสัมพันธ์ได้ร่วมกันทดลองจัดทำรายการกระจายเสียงในรูปแบบของฟาร์มฟอรัม (Farm Forum) เมื่อ พ.ศ.2518 ดร.พจน์ ชุมศรี เจ้าหน้าที่กรมส่งเสริมการเกษตรเป็นผู้รับผิดชอบโครงการ โดยได้จัดการทดลองขึ้นที่สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จ.ขอนแก่น ต่อมาในปี พ.ศ.2519 และ 2520 กรมส่งเสริมการเกษตรได้มอบหมายให้ฝ่ายประชาสัมพันธ์ของกรมฯ เป็นผู้ดำเนินงานและได้ทำโครงการนำร่องใน 3 จังหวัด คือ ขอนแก่น พิษณุโลก และเชียงใหม่ โดยสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยที่อยู่ในจังหวัดนั้นให้เวลาออกอากาศสัปดาห์ละ 1 วัน ในเวลา 19.00-19.30 น. ในการนี้ได้จัดตั้งกลุ่มผู้ฟังวิทยุขึ้นทุกอำเภอละ 1-2 กลุ่ม แต่การดำเนินการไม่ได้ผลเท่าที่ควร เพราะขาดความร่วมมือจากผู้ฟังในการติดตามฟังอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งไม่ได้นำสิ่งที่ได้จากรายการวิทยุมาวิเคราะห์วิจารณ์ในกลุ่มอย่างจริงจัง เพื่อให้ได้ข้อยุติไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาการผลิต โครงการนี้จึงยกเลิกไปในที่สุด

ในปี พ.ศ.2528 วิทยุกระจายเสียงเพื่อการเกษตร (ปชส.8 เดิม) ได้เริ่มจัดรายการโรงเรียนทางอากาศขึ้น โดยนายปฐวี เรืองสุขสุด เป็นผู้ดำเนินรายการ ออกอากาศทุกวันในเวลา 6.00-6.30 น.ในวันอาทิตย์ และนำรายการไปสรุปออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียง เครือข่าย 2 เพื่อการศึกษาของกรมประชาสัมพันธ์ ในวันอาทิตย์เวลา 05.00-05.30 น. ต่อมาในปี

พ.ศ.2533 ได้จัดออกอากาศทั้งวิทยุกระจายเสียงเพื่อการเกษตร และวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เครือข่าย 2 เพื่อการศึกษา พร้อมกัน เวลา 05.00-05.30 น. ทำให้มีสถานีที่เป็นเครือข่ายทั่วประเทศถึง 12 สถานี โครงการนี้ต้องการจะสืบต่อลักษณะของฟาร์มฟอรัม (Farm Forum) ที่เคยดำเนินการไปแล้ว แต่ปรับปรุงใหม่โดยจัดหลักสูตรขึ้นแล้วทำการส่งกระจายเสียงในรายการหลักสูตรละ 3 เดือน โดยผู้เรียนนั้นจะต้องสมัครเรียนล่วงหน้า 1-2 เดือน แต่ละรุ่นจะรับได้ประมาณ 1,000 คน ผู้เรียนเหล่านี้จะฟังวิทยุดังกล่าวพร้อมทั้งได้รับเอกสารและจดหมายข่าวซึ่งจัดทำขึ้นเพื่อสนับสนุนเนื้อหารายการ และตอบปัญหาด้านการเกษตร เมื่อจบหลักสูตรจะมีการทดสอบความรู้ ผู้ที่ผ่านจะได้รับประกาศนียบัตรจากอธิบดีกรมส่งเสริมการเกษตร ซึ่งกรมการศึกษานอกโรงเรียนยอมรับประกาศนียบัตรดังกล่าว ทางด้านผู้เรียนจะไม่จำกัดความรู้เพียงแต่ต้องอ่านออกเขียนได้

วิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษา ก็เป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่ได้จัดทำขึ้นเพื่อกลุ่มการศึกษา โดยเฉพาะ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2497 โดยแบ่งออกเป็นภาควิทยุโรงเรียน ซึ่งมีการส่งออกอากาศรายการสำหรับโรงเรียนทั่วประเทศ เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนในชั้นเรียน รายการวิทยุโรงเรียนผลิตทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา วิชาที่ผลิตได้แก่ คณิตศาสตร์ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ดนตรี และนาฏศิลป์ รายการเหล่านี้จะมีคู่มือการเรียนและตารางการเรียนที่นัดหมายชัดเจน อีกประเภทหนึ่ง คือ รายการวิทยุศึกษา เป็นรายการที่จัดขึ้นเพื่อการศึกษาของประชาชนทั่วไป

นอกจากนั้น ยังมีวิทยุในลักษณะที่มีเป้าหมายทางการศึกษาโดยเฉพาะ คือ วิทยุไปรษณีย์ของกรมการศึกษานอกโรงเรียน วิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย รายการ 2 เพื่อการศึกษา ซึ่งออกอากาศคำสอนของมหาวิทยาลัยรามคำแหง และวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เครือข่าย 2 เพื่อการศึกษา ซึ่งมีจำนวน 12 สถานีทั่วประเทศ ออกอากาศคำสอนของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช และหน่วยงานต่างๆ โดยมีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อการศึกษาทางไกล และพัฒนาคุณภาพชีวิต

จะเห็นว่าประเทศไทยได้เริ่มจัดวิทยุกระจายเสียงชุมชนในลักษณะที่คล้ายคลึงกับของต่างประเทศบางแห่ง แต่รูปแบบและการดำเนินงานยังไม่ได้ก้าวลึกลงไปถึงความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง ยังคงเป็นลักษณะงานบริการแบบให้เปล่าที่รัฐจัดให้แก่ประชาชนที่มีเป้าหมายเฉพาะและมีการเตรียมการบางส่วนเท่านั้นที่อยู่ในลักษณะของวิทยุกระจายเสียงชุมชน แต่โดยหลักการแล้วสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนในอุดมคติยังไม่เกิดขึ้นสำหรับประเทศไทย

วิทยุกระจายเสียงชุมชนในต่างประเทศ

วิทยุกระจายเสียงชุมชนเริ่มขึ้นในประเทศอเมริกา (Simon Partridge, 1982 : 17-24) เมื่อปี พ.ศ.2491 โดยสถานีวิทยุกระจายเสียง KPFA ในเมืองเบอร์กลีย์ รัฐแคลิฟอร์เนีย วิทยุแห่งนี้เป็นวิทยุอิสระที่ไม่หากำไร แต่ได้รับการสนับสนุนจากผู้ฟังที่รับอิสระและความสงบสุข ต่อมาได้ขยายการจัดตั้งอย่างกว้างขวาง และได้รวมตัวกันเป็นสหพันธ์นักวิทยุกระจายเสียงชุมชนแห่งชาติ เมื่อปี พ.ศ.2518 โดยมีสมาชิกถึง 60 สถานี ลักษณะการดำเนินงานวิทยุกระจายเสียงชุมชนในสหรัฐอเมริกาในระยะเริ่มต้น จะมีลักษณะคล้ายๆกัน คือ มีรูปแบบที่เป็นวิทยุการค้าที่ได้รับเงินอุดหนุนจากการโฆษณา หรือ รูปแบบที่เป็นวิทยุเพื่อกิจการสาธารณะโดยได้รับการสนับสนุนจากกองทุน แต่ทั้ง 2 รูปแบบนี้ จะเก็บเงินจากผู้ฟังรายละ 10-15 เหรียญเพื่อดำเนินการเหมือนกัน

วิทยุกระจายเสียงชุมชนในสหรัฐอเมริกา ผู้ฟังมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง พนักงานส่วนใหญ่จะเป็นอาสาสมัคร เปิดโอกาสให้คนมาแสดงความคิดเห็น โทรศัพท์เข้าสู่รายการและเชิญมาร่วมผลิตรายการ ต่อมาวิทยุกระจายเสียงชุมชนเหล่านี้ ได้แปรสภาพเป็นองค์กรที่ไม่แสวงหากำไร บริหารงานโดยคณะกรรมการอำนวยการ ซึ่งมาจากชุมชนส่วนหนึ่งและจากสถานีส่วนหนึ่ง บุคลากรฝ่ายต่างๆ จะจ้างคนในชุมชนเป็นหลัก และมีอาสาสมัครเป็นผู้สนับสนุน ด้านการเงินแม้ว่าจะได้รับการสนับสนุนจากผู้ฟังโดยตรงแล้ว ยังได้จากสหกรณ์ มูลนิธิ และผู้บริจาคอื่นๆอีกด้วย

ส่วนเนื้อหาของรายการแตกต่างจากรายการวิทยุทั่วไป คือ ในส่วนของเพลงจะพยายามเป็นเพลงท้องถิ่น รวมทั้งนำผลงานของศิลปินท้องถิ่นมาเผยแพร่ มีการวิเคราะห์เรื่องราวของท้องถิ่น เรื่องชาติ และต่างชาติ จัดให้แสดงทัศนะต่างๆอย่างอิสระเกี่ยวกับข่าวสำคัญโดยโฆษกท้องถิ่น ขณะเดียวกันหน่วยงานต่างๆและผู้นำท้องถิ่นต่างก็มีบทบาทเสมอกัน ในการที่จะออกอากาศเผยแพร่ทางวิทยุกระจายเสียงชุมชน

วิทยุกระจายเสียงชุมชนในสวีเดน ได้เริ่มทดลองเมื่อปี พ.ศ.2522 ในพื้นที่ 15 แห่ง ซึ่งแตกต่างกันตั้งแต่สถานที่ที่เป็นชุมชนหนาแน่นในเมืองใหญ่ๆ ชานเมือง และเขตชนบท โดยมีเป้าหมายให้ชุมชนท้องถิ่นในรัศมี 2.5 ไมล์ มาออกอากาศรายการของตนเอง ได้แก่ สหภาพการค้า พรรคการเมือง องค์กรทางศาสนา สโมสรกีฬา กลุ่มศิลปินวัฒนธรรม สมาคมคุ้มครองผู้บริโภค นักสิ่งแวดล้อม และวิทยาลัยชุมชน โดยการบริการนั้นไม่แสวงหากำไร และไม่อนุญาตให้มีการโฆษณา

หน่วยงานที่ออกอากาศวิทยุกระจายเสียงชุมชนในสวีเดนจะต้องได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการวิทยุกระจายเสียงชุมชนซึ่งรัฐสภาสวีเดนแต่งตั้งขึ้น และการดำเนินการจะไม่ใช่ไปตามกฎเกณฑ์ของบรรษัทกระจายเสียงแห่งชาติสวีเดน (SBC) แต่ละคล้ายคลึงกับหนังสือพิมพ์คือ อนุญาตให้มีการให้ความเห็นของบรรณาธิการ(ภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย) ประกันสิทธิในการได้รับคำตอบในสิ่งที่ป็นที่สนะตรงข้ามหรือการเปิดเผยบุคคลที่ทำผิด รัฐบาลเป็นผู้จัดสรรเงินให้ดำเนินการ

หลังจากดำเนินการได้ 1 ปี ได้มีการประเมินผล พบว่า ผู้ฟังมีความเห็นว่าจำเป็นต้องมีวิทยุกระจายเสียงชุมชนนอกเหนือจากวิทยุท้องถิ่นที่มีอยู่ถึง 24 สถานีแล้ว โดย ผู้ฟัง ร้อยละ 12.60 ชอบลักษณะของวิทยุกระจายเสียงชุมชน และเห็นว่าวิทยุกระจายเสียงชุมชนมีคุณค่าต่อองค์กรของเขา มากกว่าวิทยุท้องถิ่นอื่นๆ อีกร้อยละ 55 ให้ทัศนะต่างๆกัน เช่น สามารถเลือกเวลาที่เหมาะสมได้ในวิทยุกระจายเสียงชุมชน, วิทยุกระจายเสียงชุมชนจะช่วยทำลายระบบการผูกขาดทางวิทยุ หรือบางคนก็ให้เหตุผลว่าวิทยุกระจายเสียงชุมชนดีเพราะมีความเป็นอิสระไม่ถูกควบคุม

วิทยุกระจายเสียงชุมชนในออสเตรเลีย รู้จักกันในนามของวิทยุเพื่อกิจการสาธารณะ เริ่มขึ้นโดยพรรคกรรมกร ในเดือนกันยายน พ.ศ.2517 มีการรวมกลุ่มกันเป็นสมาคมชื่อว่า สมาคมการกระจายเสียงเพื่อกิจการสาธารณะแห่งออสเตรเลีย

วิทยุกระจายเสียงชุมชนในออสเตรเลีย ก่อนข้างจะแปลกไปกว่าที่อื่น คือ จัดขึ้นตามกลุ่มที่สนใจ 4 กลุ่ม คือ กลุ่มแรกสำหรับคนที่สนใจในเพลงเพราะๆ เช่น จำพวกคลาสสิก เป็นแนวความคิดในการจัดวิทยุเพื่อคนกลุ่มน้อย หรือที่มีความสนใจเฉพาะขึ้น กลุ่มที่ 2 เป็นการติดตามลักษณะชุมชนเชื้อชาติ คือ จัดสำหรับคนเชื้อชาติต่างๆขึ้นเป็นการเฉพาะ กลุ่มที่ 3 เป็นกลุ่มการศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยแห่ง Adelaide ต้องการใช้วิทยุสำหรับการศึกษาคู่ใหญ่ เป็นต้น กลุ่มที่ 4 เป็นเรื่องเกี่ยวกับการเมือง

ต่อมาในปี พ.ศ.2519 ได้มีการกำหนดบทบาทวิทยุกระจายเสียงชุมชนไว้ว่าเป็นสถานีที่จัดขึ้นโดยไม่กำไร เพื่อสนองตอบความสนใจเฉพาะพื้นที่ หรือเฉพาะชุมชนและได้จำแนกออกตามลักษณะใบอนุญาต 3 ประเภท คือ

ประเภท E อนุญาตให้จัดการกระจายเสียงเพื่อการศึกษาต่อเนื่อง และการศึกษาคู่ใหญ่ แต่รวมไปถึงวัฒนธรรมด้านการดำรงชีวิตของผู้ฟัง

ประเภท S อนุญาตให้จัดรายการสนองตอบกลุ่มสนใจต่างๆ เช่น ดนตรี กีฬา หรือ ศาสนา

ประเภท C อนุญาตให้จัดรายการสนองตอบชุมชนเฉพาะพื้นที่

วิทยุกระจายเสียงชุมชนในประเทศอังกฤษ เป็นที่ยอมรับของรัฐบาลเป็นครั้งแรกเมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2524 หลังจากที่ "กลุ่มสื่อสารชุมชน" (Community Communication Group หรือ COMCOM) ได้พยายามเสนอในเรื่องนี้ถึง 4 ปี เพราะในประเทศอังกฤษแต่เดิมจะมีวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์เพียง 2 เครือข่ายหลัก ได้แก่ บีบีซี (BBC) ซึ่งเป็นบริษัทกระจายเสียงแห่งชาติ และ ไอบีเอ (IBA) ซึ่งเป็นของรัฐบาล

กลุ่มสื่อสารชุมชนของประเทศอังกฤษได้จัดตั้งขึ้นเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2520 โดยย้าให้มีกิจการกระจายเสียงท้องถิ่น (Local Broadcasting Authority หรือ LBA) เพื่อจัดการผูกขาดของบีบีซี กับ ไอบีเอ และเปิดโอกาสให้งานบริการกระจายเสียงในท้องถิ่น มีโอกาสพัฒนาได้หลากหลาย รวมทั้งกระตุ้นให้เกิดสหกรณ์และรูปแบบความร่วมมือทางการเงินอื่นๆ เพื่อให้ชุมชนดำเนินการกระจายเสียงของตนเองขึ้นได้

การดำเนินการวิทยุกระจายเสียงชุมชน เป็นไปใน 2 ลักษณะใหญ่ๆ คือ ลักษณะหนึ่งเป็นไปในรูปของการรณรงค์จัดตั้งสถานีวิทยุชุมชนขึ้นมาสำหรับชุมชนโดยเฉพาะ และอีกลักษณะหนึ่งเป็นการจัดสร้างห้องบันทึกเสียง สำหรับชุมชน ในการบันทึกรายการของท้องถิ่น เพื่อนำออกเผยแพร่ทางสถานีวิทยุท้องถิ่นของทั้งเครือข่ายของบีบีซี และเครือข่ายของไอบีเอ

ประวัติผู้วิจัย

นางสาวจิระวรรณ ตันกุลานันท์ เกิดเมื่อวันที่ 29 มกราคม 2503 ที่กรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีศิลปศาสตรบัณฑิต วิชาเอกภาษาอังกฤษ จากคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตพิษณุโลก เมื่อปีการศึกษา 2524 บรรจุเข้ารับราชการ ในตำแหน่งเจ้าหน้าที่กระจายเสียง 3 ที่สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยเพื่อการศึกษา จังหวัดลำปาง กรมประชาสัมพันธ์ เมื่อเดือนมีนาคม 2528 และได้เข้าศึกษาต่อในระดับ ปริญญาโทนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตร์พัฒนาการ ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2541 ปัจจุบันรับราชการ ในตำแหน่งผู้จัดรายการ 7ว ส่วนกระจายเสียงในประเทศ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์

